

Hluodać. В источнике – ‘skrobać, drapać, ogryzać’. Совр. белор. *грызці, лузаць*. В MSJP отсутствует. Но сравн. в совр. русск.– *обглоданный*.

Jedranu. В источнике – ‘полный (о колосе), сильный, горячий (о солнце)’. В ТСБЛМ *ядраны* – ‘1. З буйным спелым ядром; 2. *Перан*. здоровы, моцны, свежы’. В совр. русск. – с теми же значениями. В MSJP отсутствует.

Приведенные здесь всего лишь несколько лексических примеров из фольклорного материала, собранного и записанного М. Федоровским, наглядно свидетельствуют о следующем. Как известно, собирательская деятельность М. Федоровского проходила с 1877 по 1891 год на территории 12 районов северо-западной части нынешней Беларуси, начиная с Пружанского района. Территории достаточно подвижные в историко-политическом плане. Но, несмотря на длительное нахождение внутри других государственных образований, народная речь в значительной степени сохраняла и развивала лексические элементы, свидетельствующие о самобытности формирования белорусского языка внутри народной стихии, не исключая иноязычного влияния, но опираясь на восточнославянские языковые традиции.

Літаратура

1. Колесов, В.В. Историческая грамматика русского языка / В.В. Колесов – М.: Русский мир, 2005. – 512 с.
2. Кузнецов, П.С. Историческая грамматика русского языка / В.И. Борковский, П.С. Кузнецов. – Москва, 1965. – 555 с.
3. Опыт описания Могилевской губернии. Книга 1. / Под ред. А.С. Домбовецкого. – Могилев, 1882.– 783 с.
4. ТСБЛМ – Глумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко. – Мінск, 1996. – 784 с.
5. MSJP – Mały słownik języka polskiego / Red. Elżbieta Sobol.– Warszawa, 1998. – 1181 s.

В.У. Гарнак (Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава)

ФАЛЬКЛАРЫСТЫ ВІЦЕБШЧЫНЫ ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX СТАГОДДЗЯ

Максіміліян Восіпавіч Маркс (1816–1893) нарадзіўся ў Віцебску.

У 1834 годзе скончыў віцебскую гімназію, потым вучыўся ў Маскоўскім універсітэце. З 1858 года выкладаў у гімназіях Смаленска і Масквы. Па справе Д. Каракозава быў асуджаны і сасланы ў Сібір. У 1887-88 гадах М.В.Маркс падрыхтаваў свае ўспаміны.

Максіміліян Восіпавіч выказваў вялікую цікавасць да беларускай вуснай народнай творчасці, а ў маладыя гады ўваходзіў у гурток аматараў беларушчыны ў Віцебску. Для фалькларыстыкі найбольш каштоўнымі і цікавымі з’яўляюцца мемуарныя артыкулы Маркса, якія апісаў і часткова надрукаваў прафесар Львоўскага ўніверсітэта Вільгельм Брухнальскі (1859-1938), «Emilia Platerówna jako folklorystka» [1] і «Z pamiętnika M. Marksa Witebscanina» [2].

Паводле ўспамінаў М.Маркса, Эмілія Плятэр (1806 - 1831) сябрвала з яго маці, часта гасцявала ў Віцебску. Э. Плятэр любіла простых людзей, спачувала ім, збірала і добра спявала народныя песні [1].

Успаміны, якія былі апублікаваныя ў 1922-м годзе, складаюцца з 6-ці невялікіх частак [2]. Максіміліян Восіпавіч сабраў цікавы матэрыял пра адзенне віцебскіх мяшчан (беларусаў, яўрэяў), забавы і танцы простых гараджан [2, 136-139].

Мемуарыст цікава расказаў пра Піліпа Смурага і Уласа – вядомых у 30-40-я гады XIX стагоддзя гутарніках. Слухаючы падлеткам Піліпа Смурага, Маркс запісаў унікальны “Rodowod Białoruski” [2, 139-144].

Аўтар успамінаў з душэўнай цеплынёй піша пра сваіх землякоў – віцебскіх аматараў беларушчыны. Сярод самых адметных прадстаўнікоў фалькларыстыкі мемуарыст зноў уз-

гадвае Э. Плятэр[2,147]. Не пакінуў без увагі Максіміліян Восіпавіч і постаці таленавітага паэта і перакладчыка Тадэвуша Лады-Заблоцкага (1811- 1847), фалькларыста, этнографа і археолага Рамуальда Зянькевіча (1811- 1868) [2,147]. Некаторыя з названых Марксам імёнаў пачынальнікаў фалькларыстыкі на Віцебшчыне – Цвяцінскі, Аляксандр Зброжак (Зброжка), Станіслаў Маркіянавіч – малавядомыя сёння нават спецыялістам [2,147]. Але ўсё ж такі ёсць інфармацыя аб тым, што Аляксандр Зброжак родам з Віцебшчыны, удзельнік паўстання 1831 года [3,421], а Станіслаў Маркіянавіч – выпускнік віцебскай гімназіі, які падазраваўся ва ўдзеле ў паўстанні 1831 года [3,431].

Асобная частка ўспамінаў прысвечана фалькларыстычнай дзейнасці рупліўцам беларушчыны ў Вільні – Адаму Міцкевічу (1798 - 1855), Яну Чачоту (1796 - 1847), Вінцэнту Марцынкевічу (Дуніну-Марцынквічу – В.Г.) (1808 - 1884) [2, 151]. З асаблівай цеплынёй піша мемуарыст пра Кастуся Каліноўскага (1838 - 1864), якога называе *рупліўцам і працаўніком мовы беларускай* [2,151].

Заклучны раздзел успамінаў апісвае Маскву 1835 года [2, 152-153]. У прыватнасці, апавядаецца пра цікавасць студэнтаў да беларускай вуснай народнай творчасці. Аўтар успамінаў нагадвае прозвішча Чысцякова. Вядома, што Міхаіл Барысавіч Чысцякоў (1809 - 1885) працаваў настаўнікам славеснасці ў гімназіі Віцебска (1835 - 1837), актыўна збіраў беларускі вершаваны і музычны фальклор [4,181].

Успаміны і назіранні Масіміліяна Восіпавіча Маркса сёння цікавыя і неабходныя лінгвістам, літаратуразнаўцам і фалькларыстам.

Літаратура

1. Bruchnalski, Wilhelm. Emilia Platerówna jako folklorystka / Wilhelm Bruchnalski // Lud. –1906.– Том XII. – S.183 – 197.
2. Bruchnalski, Wilhelm. Z pamiętnika M. Marksa Witebscanina / Wilhelm Bruchnalski // Lud. –1922.– Том XXI. – S.136 – 153.
3. Каліноўскі, К. За нашу вольнасць. Творы, дакументы / Уклад., прадм., паслясл. і камент. Г.В. Кісялёва. – Мінск: Беларускі кнігазбор, 1999. – 464 с. (Серыя 2. Гісторыка-літаратурныя помнікі).
4. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т.6. Кн.2. – Мн.: БелЭн., 2003.– С. 181.

Zina Gimpelevich (University of Waterloo)

NATALLA ARSIEŃNIEVA'S POEM "AKCYJA"

Akcyja (action) is a euphemism that Germans used for their murderous destruction of people in place of such words as: "killing," execution, "extermination," "liquidation," and other synonyms. Initially they employed this evasive term for assassinations of Jews, Gypsies, and disabled persons. As soon as WWII began on Belarusian territories, Germans also applied the word "action" to the annihilation of partisans and civilians in Belaruś. Natalla Arsieńnieva (1903–1997), one of the most renowned Belarusian poets of the twentieth century, wrote the eponymous narrative poem "Akcyja" in 1944. The poem is about the German execution of Belarusian Jews.

Those days brought flames not just to maple trees – Everything that has a living word was contorting in fires, And wounds from those ghostlike perplexing days One cannot heal or let them go away... The last leaves from wet branches Were thrown down in convulsions to dampness and mud The Jews were thrown into a square Like a handful of leaves. It seemed like yellow patches began to dance... The wind was wailing. Then Jews were ordered to sing. And for an hour everyone was clapping, singing: Sitting on a pavement, a machine gun barked its steel orders Straight into their faces, As if to please him – A flame with red tongue began to lick the prayer house. And straight to the sky Talliths rocketed with smoke of Torah. Talliths were dancing in time with rabbi's singing ... And rabbi had to sing... Squeaking like